

Valsts izglītības
satura centrs

Centralizētais eksāmens
latviešu valodā
9.klasei

Ieteikumi, gatavojoties eksāmenam 2022./2023. mācību gadā

2023.gada 7.marts

Valsts izglītības
satura centrs

Eksāmena uzbūve

Daļa	Uzdevumu skaits	Maksimālais punktu skaits	Daļas īpatsvars (%)	Izpildes laiks
Teksta satura un valodas līdzekļu analīze	19	50	50	120 min.
Tekstveide	1	30	30	80 min.
Mutvārdu runa	1	20	20	10 min.

Valsts izglītības
satura centrs

Pirmajā (rakstveida) **daļā** skolēns demonstrē savas zināšanas un prasmes saistībā ar lasīšanas un rakstīšanas valoddarbības prasmēm.

Otrajā (rakstveida) **daļā** skolēns raksta pārspriedumu.

Trešajā (mutvārdu) **daļā** skolēns demonstrē prasmes saistībā ar runāšanas un klausīšanās valoddarbības prasmēm, uzstājoties ar loģisku un argumentētu mutvārdu runu un atbildot uz jautājumiem par runas tematu un saturu.

Eksāmena rakstveida un mutvārdu daļas norisinās neatkarīgi. Rakstveida daļu visi skolēni valstī pilda vienlaikus – 2023.gada **29.maijā**.

Mutvārdu daļas uzdevums, atbilstoši skolēnu skaitam skolā, var tikt īstenots vairākās dienās pēc rakstveida daļas uzdevumu izpildes – **29.maijā, 30.maijā, 1., 2.jūnijā**.

Sertifikāti par pamatizglītību – **21.jūnijā**.

Valsts izglītības
satura centrs

Pirmā daļa - teksta satura un valodas līdzekļu analīze

Eksāmena 1.daļā skolēnam jāizlasa daiļliteratūras vai informatīva rakstura teksts vai teksta fragments un jāveic teksta satura izpratnes un valodas līdzekļu analīzes uzdevumi.

Uzdevumi ir tematiski saistīti ar doto tekstu.

1.daļai (teksta izlasīšanai un uzdevumu veikšanai) skolēnam ir 120 minūtes laika.

Veicot uzdevumus, skolēnam jādemonstrē lasīšanas, valodas sistēmas izpratnes un rakstīšanas prasmes, **tiek vērtēta gan teksta satura izpratne un zināšanas par tajā izmantotajiem valodas līdzekļiem, gan prasme izpildīt uzdevumos ietvertos nosacījumus.**

Valsts izglītības
satura centrs

Pirmā daļa - teksta satura un valodas līdzekļu analīze

Uzdevumu **atbildes jāieraksta** eksāmena darba lapā **tam paredzētajā vietā tūlīt aiz uzdevuma.**

Katra atsevišķa uzdevuma izpildei skolēnam paredzētas vismaz/apmēram 5-6 minūtes laika.

Uzdevumu saturs un secība ir atkarīga no konkrētā piedāvātā teksta satura, tajā izmantotajiem valodas līdzekļiem, uzdevumu sarežģītības.

Uzdevumi nav tipveida, tāpēc skolēnam ir iespēja demonstrēt savas patiesās valoddarbības prasmes (lasīt, rakstīt), nevis iemācīties pēc parauga izpildīt noteikta veida uzdevumus.

Kopā iekļauti 19 uzdevumi ar dažādu izziņas līmeņa pakāpi.

Valsts izglītības
satura centrs

Pirmā daļa - teksta satura un valodas līdzekļu analīze

Ar speciālu **piktogrammu** atzīmēti tie uzdevumi, kuru atbildēs **vērtē** ne tikai atbildes saturu, bet arī valodas kvalitāti (skolēna atbildes teksta **atbilstību gramatikas, ortogrāfijas un interpunkcijas normām**).

Valsts izglītības
satura centrs

Pirmā daļa - teksta satura un valodas līdzekļu analīze

Kādi ir uzdevumi, kas tajos jāzina/jāprot?

Uzdevumu **formulējumi ir kompleksi**, tajos var būt iekļautas vairākas izziņas darbības.

Uzdevumu formulējumos **var būt ietverti:**

ievadteikumi un/vai norādījumi, kas **palīdz saprast uzdevuma saturisko ievirzi**,

var būt **norāde par atbildes apjomu**,

norāde par to, vai atbilde meklējama tieši lasītajā tekstā u.tml.

Valsts izglītības
satura centrs

Pirmā daļa - teksta satura un valodas līdzekļu analīze

Kādi ir uzdevumi, kas tajos jāzina/jāprot?

Lai sekmīgi izpildītu uzdevumus, skolēnam **jāsaprot** dažādu izziņas līmeņu **ricības vārdi** un **jāprot veikt atbilstošās darbības**.

1. Izlasīt, iepazīties, atbildēt (brīvā formā), atrast, izrakstīt, izvēlēties (no teksta, no dotiem variantiem), atzīmēt, minēt (no teksta), nosaukt, nošķirt, noteikt (iedalījuma grupu, veidu, morfēmu u.tml.).

2. Aprakstīt, grupēt, izskaidrot, klasificēt, raksturot, pārveidot, uzrakstīt.

3. Analizēt, novērtēt, pamatot, pierādīt, papildināt, piedāvāt (savu variantu), salīdzināt, secināt, veidot (konstruēt).

4. Formulēt, iekļaut, iesaistīt (tekstā), izmantot, pārveidot, veidot, uzrakstīt, radīt, reflektēt, izvērtēt.

Valsts izglītības
satura centrs

Pirmā daļa - teksta satura un valodas līdzekļu analīze

Kādi ir uzdevumi, kas tajos jāzina/jāprot?

Lai veiktu uzdevumos norādītās darbības un parādītu valodas sistēmas izpratni, skolēniem

1) jāsaprot valodas līdzekļu nosaukšanai izmantotie **jēdzieni** (piemēram, lietvārds, salikts teikums, iespraudums, sinonīmi, frazeologisms),

2) jāsaprot gramatikas jēdzieni (piemēram, vārddarināšana, vokatīvs, vēlējuma izteiksme),

3) jāprot saskatīt tekstā un izmantot savā valodā šo jēdzienu nosauktos valodas līdzekļus, **veikt darbības** (piemēram, atvasināt, sadalīt morfēmās).

Skatīt metodiskos ieteikumus (svarīgāko jēdzienu apkopojums un to piemēri uzdevumu formulējumos 9.-13.lpp):

https://registri.visc.gov.lv/vispizglitiba/eksameni/dokumenti/metmat/met_iet_9_kl_2023.pdf

Valsts izglītības
satura centrs

Pirmā daļa - teksta satura un valodas līdzekļu analīze

Iepazīsties ar vārda *taustīties* nozīmēm!

Izvēlies un atzīmē ar X to nozīmi, kādā lietots šis vārds 1.teksta 1. rindkopā!

Pamato savu izvēli vienā teikumā!

Kompleksā uzdevuma nosacījumi attiecas uz dažādiem izziņas līmeņiem.

Skolēnam jāizlasa norādītā teksta rindkopa un dotie nozīmes skaidrojumi, jāizvēlas atbilstošais un jāatzīmē ar norādīto zīmi atvēlētajā vietā.

Nosacījums "pamato" jau attiecas uz 4.izziņas līmeni.

Valsts izglītības
satura centrs

Pirmā daļa - teksta satura un valodas līdzekļu analīze

Izraksti no teikuma frazeoloģismu un izskaidro tā nozīmi!

Kompleksā uzdevuma nosacījumi attiecas uz dažādiem izziņas līmeņiem.

Skolēnam jāatrod teikumā frazeoloģisms un tas precīzi jānoraksta, ierakstot atvēlētajā vietā (1.izziņas līmenis), taču piedevām jāizskaidro tā nozīme, veidojot formulējumu pašam.

Katra no šīm darbībām tiek vērtēta atsevišķi.

Valsts izglītības
satura centrs

Pirmā daļa - teksta satura un valodas līdzekļu analīze

Ja skolēna atbildē testelements (viens no uzdevuma nosacījumiem) ir novērtējams, tas **tiek vērtēts** neatkarīgi no pārējiem testelementiem.

Piemēram, skolēns **iegūs vienu punktu** par iesaistītiem vienlīdzīgiem teikuma locekļiem arī tad, ja teikuma saturs neatbilst teksta saturam un teikumā ir ortogrāfijas un interpunkcijas kļūdas.

Atsevišķos gadījumos kāds testelements **nav vērtējams**, ja nav paveikta iepriekšējā darbība.

Piemēram, nav vērtējams frazeoloģisma skaidrojums, ja **nav izrakstīts frazeoloģisms vai izrakstītā teksta daļa nav frazeoloģisms**. Tādā gadījumā vērtēšanas kritērijos ir atbilstoša piezīme un paskaidrojums.

Valsts izglītības
satura centrs

Ieteikumi skolēnam, veicot teksta satura un valodas līdzekļu analīzes uzdevumus

Lasi uzmanīgi!

- 1. Vispirms izlasi uzdevumus, lai zinātu, kam pievērst uzmanību, lasot tekstu!**
- 2. Nesāc veikt uzdevumus pirms teksta izlasīšanas!**
- 3. Uzmanīgi izlasi tekstu, vari pasvītrot tekstā atslēgas vārdus vai būtisku informāciju.**
- 4. Sākot veikt uzdevumus, vēlreiz uzmanīgi lasi katra uzdevuma nosacījumus, pievērs uzmanību atslēgas vārdiem uzdevuma formulējumā (tu vari tos pasvītrot vai apvilkt)!**

Valsts izglītības
satura centrs

Ieteikumi skolēnam, veicot teksta satura un valodas līdzekļu analīzes uzdevumus

Kompleksu uzdevumu sadali soļos!

1.solis	<u>Kas</u> man jāizdara vispirms, kas tālāk?
2.solis	<u>Kas</u> man jāatrod tekstā?
3.solis	<u>Kas</u> man ar atrasto jādara?

Valsts izglītības
satura centrs

Ieteikumi skolēnam, veicot teksta satura un valodas līdzekļu analīzes uzdevumus

- **Pievērs uzmanību!**

1.	Vai nepieciešamā informācija tev jāatrod tekstā?
2.	Vai informācija jāizraksta no teksta?
3.	Vai informācija jāsecina un jāizdomā pašam?

- **Neraksti lieku!**

1.	Ja uzdevumā norādīts izrakstīt vārdu, vārdu savienojumu vai frazeologismu, raksti tieši to, kas prasīts, nevis veselu teikumu vai teikuma daļu!
2.	Ja ir teikts izrakstīt vienu piemēru, noteikti raksti tieši vienu piemēru, nevis divus!

Valsts izglītības
satura centrs

Ieteikumi skolēnam, veicot teksta satura un valodas līdzekļu analīzes uzdevumus

Citi padomi

1.	Nebaidies ķerties pie uzdevuma, ja kādu no kompleksa uzdevuma nosacījumiem nesaproti vai nejuties par to droši!	<i>Uzsākot darīt, dažkārt iespējams nonākt pie atbildes.</i>
2..	Nekad neatstāj uzdevumam atvēlēto vietu tukšu (uzdevumu neizpildītu), centies uzdevumu paveikt savu zināšanu un prasmju robežās!	<i>Ari tad, ja uzdevums būs daļēji izpildīts, dažkārt saņemsi punktu.</i>
3.	Nesarežģī savas atbildes bez vajadzības!	<i>Uz valsts pārbaudes darba parauga uzdevuma jautājumu varētu atbildēt ar teikumu "<u>Cilvēkam, kuram bail kāpt kalnos, protams, trūkst drosmes.</u>" vai ar teikumu "<u>Manuprāt, tādiem cilvēkiem, kas baidās doties uz citām, vēl neiepazītām vietām un kāpt kalnos, iespējams, trūkst uzdrīkstēšanās, lai kā viņi vēlētos ceļojumā doties, un tāpēc viņi to tomēr nedara.</u>" Ja pirmais variants ir pilns teikums, kas precīzi atbild uz jautājumu, tikai jāprot lietot pareizas pieturzīmes saliktā teikumā, tad otrais variants jau ir nepamatoti plašs un sarežģīts, turklāt ir daudz vairāk iespēju kļūdīties ortogrāfijā un interpunkcijā.</i>
4.	Ja tekstā ir vārdi, kuru nozīmi tu nezini, centies tos saprast pēc konteksta, uztvert teksta saturu kopumā!	<i>Ja tu nezini, kas ir klēts, bet lasi, ka tai ir logs, tu vari secināt, ka tā ir ēka. Iespējams, ar to pietiek vispārīgai teksta izpratnei.</i>

Valsts izglītības
satura centrs

Otrā daļa – tekstveide (pārspriedums)

Izvēlies vienu no piedāvātajiem tematiem un uzraksti pārspriedumu!

Apjoms - 250 – 300 vārdi.

Tīrrakstā uzraksti izvēlētā temata virsrakstu!

Argumentācijai izmanto vismaz 2 - 3 kultūras/literatūras faktus un personisko pieredzi!

Valsts izglītības
satura centrs

Pārsprieduma teksta struktūra

Pārspriedums sastāv no ievada, galvenās daļas (jeb iztīrījuma) un nobeiguma.

Pārspriedumā ir 3-5 rindkopas.

Ievads - 1.rindkopa.

Ievadu parasti sāk ar teikumu/dažiem teikumiem, kas veido sasaisti ar tematu un/vai pamato temata aktualitāti.

Piemērs

Kalnu virsotnes vilina daudzus, tomēr virsotnes nav tikai kalniem. Arī cilvēka dzīvei ir savas virsotnes, un laimīgs ir cilvēks, kam izdodas tās sasniegt.

Valsts izglītības
satura centrs

Pārsprieduma teksta struktūra

Galvenais teikums ievadā ir tas, kurā formulēta risināmā problēma, vislabāk to darīt apgalvojuma vai jautājuma formā.

Piemēri

Viens no cilvēkiem, kas mani iedvesmo, ir mana vijoles skolotāja.

vai

Robežu starp drosmi un vieglprātību palīdz saskatīt atbildība.

vai

Kas jādara, lai savas dzīves virsotni sasniegtu?

Ievada rindkopai nav jābūt pārāk garai, tai nevajadzētu pārsniegt apmēram 1/5 daļu teksta.

Valsts izglītības
satura centrs

Pārsprieduma teksta struktūra

Galvenā daļa – 2., 3., 4. rindkopa.

Galvenajā daļā **tiek secīgi pamatots ievadā izteiktais apgalvojums vai sniegta atbilde uz ievadā izvirzīto jautājumu.**

Katrs jauns arguments, ar ko tiek pamatots apgalvojums, vai **katrs jauns spriedums**, ar ko tiek atbildēts uz jautājumu, **veido jaunu rindkopu.**

Tradicionāli galvenajā daļā cenšas iekļaut **3 rindkopas**, tomēr gadījumā, ja vairāki spriedumi ir ļoti cieši saistīti vai apgalvojumu var pamatot ar diviem spēcīgiem argumentiem, ar divām galvenās daļas rindkopām var būt pietiekami.

Atsevišķos gadījumos skolēns var vēlēties galvenajā daļā aplūkot četrus argumentus/spriedumus, tad galvenajā daļā varētu būt četras rindkopas.

Valsts izglītības
satura centrs

Pārsprieduma teksta struktūra

Nobeigums – pēdējā rindkopa.

Nobeigumā skolēns izsaka secinājumu, kas izriet no galvenajā daļā pamatotajiem argumentiem/spriedumiem. Nobeiguma secinājumā var apstiprināt ievada apgalvojumu.

Piemēri

Ja cilvēks apzinās savu atbildību pret saviem tuviniekiem, sabiedrību un pret sevi pašu, viņš grūti pamanāmo robežu starp drosmi un vieglprātību spēs saskatīt.

vai

Mana vijoles skolotāja ir mans paraugs, jo viņa mani motivē pilnveidoties šobrīd un izvēlēties savu profesiju nākotnē.

Valsts izglītības
satura centrs

Var apkopot spriedumus, ar kuriem atbildēts uz izvirzīto jautājumu.

Piemērs

Lai sasniegtu savas dzīves virsotni, ir jābūt plānam, iespējām un mērķtiecībai.

Ja skolēns vēlas, nobeigumā var izteikt arī prognozi, cerību, rosinājumu vai novēlējumu.

Piemēri

*...un es ticu, ka viņa turpinās iedvesmot vēl daudzus talantīgus skolēnus.
vai*

Plāns man ir, es ceru, ka dzīve man dos pietiekami daudz iespēju un man pašam pietiks mērķtiecības.

vai

Būsim drosmīgi vajadzības gadījumā, tomēr būsim atbildīgi un neriskēsim velti!

Valsts izglītības
satura centrs

Iespējamās kļūdas

1. Trūkst kādas no daļām (ievada un/vai nobeiguma).
2. Teksts nav sadalīts rindkopās (vai sadalīts daļēji, piemēram, nav atdalīts ievads/nobeigums, visa galvenā daļa sapludināta vienā pārmēru garā rindkopā).
3. Teksts mehāniski sadalīts rindkopās, bet to dalījums neatbilst teksta satura loģikai.
4. Pārāk vispārīgs apgalvojums pirmajā rindkopā.

Piemērs

Katram ir vajadzīgs kāds cilvēks, kas iedvesmo.

5. Vispārīgu, trafaretu apgalvojumu virkne (nav saprotams, kuru no tiem skolēns plāno pamatot, parasti šādā gadījumā tas nav skaidrs arī pašam autoram).
6. Apgalvojuma/jautājuma trūkums. Reizēm konkrēts apgalvojums tieši par tematu ir izteikts tikai otrajā rindkopā. Līdz ar to faktiski ievads ir izstiepts divu rindkopu garumā, bieži šādā gadījumā argumentācijai ir atvēlēts pārāk maz vietas un laika, teksta struktūra ir neveiksmīga.

Valsts izglītības
satura centrs

Ieteikums

Domas virzība pārspriedumā ir **problēma** (apgalvojums/jautājums) - tās **iztirzājums** (pamatojums/atbilde) – **secinājums**.

Tas nozīmē, ka **ievadā izteiktais apgalvojums jāpamato**, minot vairākus savā pieredzē un faktos balstītus argumentus, vai **uz ievadā formulēto jautājumu jāatbild, minot vairākus faktos un savā pieredzē balstītus spriedumus**.

Pieredzes nozīme

Savu domu pamatojumam pārspriedumā jāizmanto pieredze un kultūras/literatūras fakti. Skolēna **pieredze** ir būtiska temata atklāsmes daļa.

Pieredze ir tas,

- *) ko skolēns dara/ir darījis/piedzīvojis (nodarbojos ar... , es šādos gadījumos..., kad es pirmo reizi..., es piedalos ... u.tml.);
- *) kas ir saistīts ar viņa ģimenes/tuvinieku/tuvu draugu/sociālās grupas pieredzi un skar pastarpināti viņu pašu (mans tētis stāstīja, kā..., mana labākā draudzene nokļuva situācijā ..., kopš 10 gadu vecuma es sekoju (..) panākumiem... u.tml.);
- *) spilgts līdzpārdzīvojums, ko izraisījusi kultūras vai mākslas darba uztveres pieredze (pēc (..) izlasīšanas es ilgi par to domāju, jo ..., es biju šokēts, noskatoties (..), un sapratu, ka..., (..) mani bezgala aizkustināja (..) ... u.tml.).

Valsts izglītības
satura centrs

Sasniedzamie rezultāti standartā nosaka, ka skolēns **“argumentēti pauž viedokli par latviešu valodas un kultūras nozīmi un lietojumu mūsdienu daudz kultūru sabiedrībā Latvijā, Eiropā un pasaulē”** un skolēns **“ar izpratni lasa satura, uzbūves un žanru ziņā atšķirīgus tekstus”**, un cita starpā SR paredz, ka skolēns **“raksturo literāro tēlu emocijas un iemeslus, kas tās ir radījuši”**.

Šie sniedzamie rezultāti ir **pamats** tam, ka skolēna pieredzē ir jābūt kultūras/literatūras faktiem, ko viņš var atcerēties un izmantot pamatojumam savā pārspriedumā.

Valsts izglītības
satura centrs

Literatūras fakts ir tāds fakts, kura izklāstā **nepārprotami nosaukts literārs darbs (autors, žanrs/nosaukums/literārs tēls).**

Skolēns **var izmantot citātu vai brīvā formā atsaukties** uz literāro tekstu.

Vienā no Dž. K. Roulingas darbiem par Hariju Poteru skolas direktors Baltuss Dumidors teica, ka ir vajadzīga drosme, lai stātos pretī ienaidniekam, bet reizēm vēl lielāka drosme ir vajadzīga, lai stātos pretī draugam, kas taisās rīkoties nepareizi.

Es apzinos, ka tad, ja kaut kādu iemeslu dēļ mūsu ģimeni piemeklētu materiālas grūtības, teiksim, vecāki zaudētu darbu vai notiktu kāda nelaime, man varētu nākties atlikt studijas, jo es negribētu piedzīvot tādu likteni, kā galvenais varonis V.Plūdoņa "Atraitnes dēlā".

Valsts izglītības
satura centrs

Kultūras fakts ir izmantojams, skatot kultūru visā tās daudzveidībā - kā sabiedrības un cilvēka materiālo un garīgo vērtību kopumu.

Līdz ar to **kultūras fakti var būt saistīti ar jebkuru no mākslām, ar jebkādām personībām un/vai norisēm, kas raksturo sabiedrības tradīcijas, kultūras mantojumu, sabiedrībai vai tās grupām svarīgas vērtības, dažādas nacionālās kultūras, dažādu reģionu, kopienu kultūru, subkultūras, sporta norises utt.**

Viens no veidiem, kā vienkārši un saprotami izvērtēt, **kas ir/nav fakts**, ir pieņēmums, ka **fakta izklāstā būs izmantots īpašvārds un/vai skaitļa vārds.**

*Ir viens ielu mākslinieks, kura darbi maksā miljonus. – **nav fakts.***

*Iespējams, pats slavenākais ielu mākslinieks pasaulē ir noslēpumainais **Benksijs**, viņa darbi maksā miljonus. – **ir fakts.***

*Ik pēc laika notiek olimpiskās spēles. – **nav fakts.***

*Nākamās vasaras olimpiskās spēles notiks **2026.gadā.** – **ir fakts.***

Valsts izglītības
satura centrs

Vārdu krājums un gramatikas normas

Veidojot tekstu, **svarīgi ir ievērot gramatiskās normas un rakstīt bagātā valodā.**

Ievērot gramatiskās normas nozīmē:

veidot saturiski loģiskus teikumus;

pabeigt teikumus;

teikuma ietvaros vai blakus esošajos teikumos nejaukt darbības vārda laikus;

veidot loģisku vārdu secību;

pareizi saskaņot vārdus;

atdalīt un pareizi novietot palīgteikumus;

lietot precīzus saistītājevārdus;

veidot loģiskas vārdu formas.

Valsts izglītības
satura centrs

Ortogrāfijas un interpunkcijas normas

Kam pievērst uzmanību ortogrāfijā?

- Pareizu rakstzīmju izvēle (**rokraksts netiek vērtēts, bet tam jābūt nepārprotamam un salasāmam**).
- Tipiskas kļūdas patskaņu ortogrāfijā (baras, mācās, skatījās, pulkstenis, ieiet, dzeltens, jauneklis utt.).
- Tipiskas kļūdas līdzskaņu ortogrāfijā (uzzīmēt, visskaistākais, vislabākais, nesdams, vēzdams, mežs, radošs, vējš, draugs, tūkstoš utt.).
- Atsevišķu vārdu ortogrāfija, svešvārdu ortogrāfija (istaba, tikko, kafejnīca, tramvajs, bibliotēka, fotografēt, mobilais utt.).
- Kopā vai šķirti rakstāmi vārdi (jebkas, kaut kas).
- Lielo un mazo burtu nošķiršana, īpašvārdu rakstība un citvalodu īpašvārdu atveide, lielie sākuma burti nosaukumos.
- Vārdu saīsināšana un dalīšana pārnešanai jaunā rindā.

Valsts izglītības
satura centrs

Ortogrāfijas un interpunkcijas normas

Kam pievērst uzmanību interpunkcijā?

Teikuma daļu atdalīšana.

Vienlīdzīgu sintakses vienību (teikuma locekļu, divdabja teicienu, palīgteikumu) saistījums ar *un*, *vai*, *jeb* un atdalīšana.

Konstrukcijas ar vispārinošo vārdu.

Savrupinājumu (t.sk. divdabja teicienu), iespraudumu (un līdzīgu konstrukciju) atdalīšana.

Uzrunas, uzrunas grupas un izsaukmes vārdu atdalīšana.

Pamatota teikuma beigu pieturzīmes izvēle.

Tiešās runas pieturzīmes.

Pieturzīmes teikumos ar citātiem.

Pieturzīmes izmantojums vārda rakstībā (kārtas skaitļa vārdi, defise).

Retāk lietotās pieturzīmes un to pamatota izvēle (daudzpunkte, divpunkte, iekavas, semikols).

Pieturzīmes grafiskā lietojumā (piemēram, emocijikonu attēlošana) – pārspriedums eksāmena darbā
nav tam atbilstoša saziņas situācija.

Valsts izglītības
satura centrs

Gatavošanās pārsprieduma rakstīšanai

1.solis – izvēlies tematu!

Ļoti svarīgi izvēlēties tematu, kas rakstītājam saprotams, par kuru ir skaidrs viedoklis un ir idejas pieredzes un faktu izmantojumam.

Lai izdarītu izvēli, vispirms mazliet **jāpārdomā visi dotie temati.**

Paņēmieni, kas var palīdzēt izvēlēties tematu.

Uzmanīgi izlasi dotos virsrakstus un sameklē (izcel, pasvītro) galveno atslēgas vārdu!

Cilvēks, kas mani iedvesmo.

Mans ceļš uz virsotni.

Robeža starp drosmi un vieglprātību.

Valsts izglītības
saturs centrs

Pārdomā visu dotajos virsrakstos lietoto vārdu nozīmi - vai šie vārdi konkrētajā gadījumā lietoti tiešā vai pārnestā nozīmē, tieši ar kādu nozīmi tie lietoti?

Pieraksti vārdiem skaidrojumus, komentārus!

Papildini ar piezīmēm par uzreiz prātā ienākušiem faktiem!

Par katru no tematiem **uzraksti 1 teikumu**, kas sākas ar "Man ir jāpastāsta, ..."!

Cilvēks, kas mani iedvesmo. *Man jāpastāsta, kas un kāds ir šis cilvēks, kāpēc un kā viņš vai viņa mani iedvesmo.*

Mans ceļš uz virsotni. *Man jāpastāsta, kā es varētu nonākt savas dzīves virsotnē, kas tā ir un kas man jādara, lai to sasniegtu.*

Robeža starp drosmi un vieglprātību. *Man jāpastāsta, kas ir robeža starp drosmi un vieglprātību, kā atšķirt drosmi no vieglprātības.*

Mācību procesā, gatavojoties un vingrinoties pārsprieduma rakstīšanai, var veikt šādus uzdevumus par dažādiem tematiem, arī pilna apjoma pārspriedumu neuzrakstot vai uzrakstot tikai par vienu no vairākiem tematiem, ar kuriem strādāts.

Valsts izglītības
satura centrs

2.solis – plānošana/uzmetums.

Ja skolēns ir vingrinājies rakstīt **trīsdalīgo plānu**, saprot un māc izmantot šo plānošanas paņēmieni, to ir ļoti ieteicams darīt, taču tas nav vienīgais veids, kā plānot pārspriedumu.

Var veidot dažāda veida **domu kartes**, zīmēt **“domraksta māju”**, izmantot pārsprieduma struktūras apguvei ieteiktu darba lapu struktūru.

Vēl viens paņēmieni, kā ātri strukturēt savu pārspriedumu – **uzrakstīt** savu **pārspriedumu vienā – trijos teikumos**, iekļaujot apgalvojumu vai jautājumu, pamatojumu/atbildes spriedumus un secinājumu.

Mans ceļš uz virsotni. Lai ceļš uz virsotni izdotos, vajag karti vai navigatoru, labus laikapstākļus un mērķtiecību pārvarēt grūtības un neapstāties ceļā, tāpēc man ceļā uz savas dzīves virsotni vajag plānu, kā to sasniegt, lai man vispār būtu iespējas, materiālie apstākļi utt. un mērķtiecību. Ja tas viss būs, es virsotni sasniegšu.

Arī šāda “trīs teikumu pārsprieduma” uzrakstīšana var būt vingrinājums izpratnes par pārspriedumu apguvei.

Pēc tam uzrakstītais īsais teksts “jāsadala rindkopās” (to var darīt arī uzreiz – jau šo tekstu rakstot). Iegūts trīsdalīgais plāns, neuztraucoties un nemulstot par noformējumu un formulējumiem.

Valsts izglītības
satura centrs

3.solis – faktu atlase.

Kad domraksta struktūra ir skaidra, jāizdomā, **kurā brīdī kādus faktus un kādu pieredzi izmantot.**

Turpinot aizsākto piemēru, to varētu darīt, piemēram, šādi.

tāpēc man ceļā uz savas dzīves virsotni vajag

*plānu, kā to sasniegt, pašlaik teātra pulciņš (ko es tur daru),
nākamā skola – humanitārā klase, jauniešu teātris "(..)" , iecerētā
augstskola, kad tikāties, "Bedres" režisore D.P teica...*

*lai man vispār būtu iespējas, materiālie apstākļi utt. "Atraitnes
dēls", pateicība vecākiem, vasaras darbs*

un mērķtiecību. Kā es pārvaru slinkumu.

Piemērā ar **sarkanu iekrāsotas idejas savas pieredzes izmantojumam, ar zaļu – faktu izmantojumam.**

Valsts izglītības
satura centrs

4.solis – pārsprieduma tīrraksta rakstīšana.

Kad pārspriedums, izmantojot savu izvēlēto paņēmienu, izplānots, laiks rakstīt visu tekstu tīrrakstā.

Eksāmenā šim uzdevumam **atvēlētais laiks un vieta** darba lapā **neparedz pilna melnraksta rakstīšanu** un pēc tam – pārrakstīšanu, tāpēc vēl jo svarīgāk ņerties pie rakstīšanas tad, kad viss pārdomāts.

Ja tīrrakstā gadījies kļūdities teikuma uzbūvē, vārdu vai vārdformas izvēlē u.tml., **kļūdu var labot**, glīti un nepārprotami nosvītrojot kļūdaino burtu, vārdu vai teikuma daļu un pierakstot pareizo, iekļaujoties atvēlētajā teksta laukumā.

Svītrojumi jāveic ar pildspalvu, ir **aizliegts izmantot korektoru**. Par svītrojumiem vērtējums netiek pazemināts, taču **labojumiem jābūt skaidri saprotamiem**, tie nedrīkst traucēt teksta uztveri.

Lai pierastu pie šāda darba stila, vēlams tās pašas prasības ievērot arī ikdienas rakstu darbos un pārbaudes darbos.

Valsts izglītības
satura centrs

5.solis – pārskatīšana un rediģēšana.

Pēc tīrraksta pabeigšanas tas **jāpārlasa**, pievēršot uzmanību gramatikai, ortogrāfijai un interpunkcijai un vajadzības gadījumā labojot savas kļūdas.

Lai veidotu prasmi saskatīt un novērst savas kļūdas, savlaicīgi atbrīvotos no sev raksturīgām kļūdām, **ieteicams** veikt kļūdu labojumus/skaidrojumus.

Vingrinājums, kas var palīdzēt apgūt šīs prasmes, ir savu kļūdu meklēšana un novēršana tekstā, kurā skolotājs norādījis tikai kļūdaino vietu vai rindu, kurā ir kļūda, kā arī savstarpējā mācīšanās, skolēniem rediģējot citam cita tekstu un apspriežot rezultātu.

CE programma – 10.lpp, pārsprieduma vērtēšanas kritēriji:

<https://www.visc.gov.lv/lv/media/19818/download?attachment>

Valsts izglītības
satura centrs

Trešā daļa – mutvārdu runa

Uzdevums skolēnam

1. Runas **ievadā** nosauc tematu, pamato tā izvēli, temata personisko nozīmīgumu un aktualitāti!
2. Runas **galvenajā daļā argumentācijai izmanto:**
 - informatīvu tekstu vai literāru darbu, kas saistīts ar izvēlēto tematu,
 - faktus par sabiedriskajām un/vai kultūras norisēm Latvijā/pasaulē,
 - savu pieredzi.
3. Runas **nobeigumā** formulē vienu vai vairākas atziņas/secinājumus par izvēlēto tematu!
*Runas laikā tu **drīksti izmantot** iepriekš pierakstītu plānu un runas saturam atbilstošus atslēgvārdus.
***Ievēro** runas ilgumu (3–5 minūtes)!
4. **Sniedz izvērstas un pamatotas atbildes** uz intervētāja jautājumiem!

Savu runu **skolēns patstāvīgi sagatavo pirms pārbaudījuma.**

Intervētājs uzdod **atvērtos jautājumus**, kuri var būt par temata aktualitāti, tā izvēles pamatojumu, nobeigumā formulētajiem atzinumiem/secinājumu, kā arī lai precizētu informāciju par runā ietvertajiem faktiem vai apgalvojumiem, temata izpētes gaitu (kur/kā iegūta informācija), runātāja pieredzi saistībā ar tematu u.c.

Runas saturu un atbildes uz jautājumiem vērtē atsevišķi, bet valodas kultūru – vārdu krājumu un gramatiku - kopumā visam mutvārdu daļas sniegunam.

Valsts izglītības
satura centrs

Trešā daļa – mutvārdu runa

Uzdevuma pamatā ir SR standartā valodu mācību jomā, kas nosaka, ka **skolēns “veido saziņas situācijai atbilstošu monologu” un “mērķtiecīgi plāno un veido strukturētu un saturīgu mutvārdu runu”**.

Monologs ir samērā ilga viena cilvēka runa.

Vārdnīcā “Tēzaur.lv” skaidrots, ka runa ir “kāda satura, temata (samērā plašs, parasti iepriekš sagatavots) izklāsts ar valodas skaniskajiem līdzekļiem; šāda izklāsta fiksējums rakstveidā”, kā arī “specifiska cilvēku darbība, ko veic ar valodas skaniskajiem līdzekļiem un kas nodrošina sakarus starp cilvēkiem” un “pēc noteiktiem valodas likumiem veidots teksts, kas atspoguļo šādu darbību”.

Saistītie SR nosaka, ka **skolēnam jāprot:**

iesaistīties daudzveidīgās saziņas situācijās,

pielāgot saziņas situācijai (eksāmena situācijā – dotajam uzdevumam) **sava mutvārdu teksta saturs, apjoms un struktūra,**

raksturot savas emocijas,

interpretēt informāciju un pamatot savu viedokli.

Šīs prasības tiek atspoguļotas runas saturā un tās vērtēšanas kritērijos.

CE programma – 13.lpp, mutvārdu runas vērtēšanas kritēriji:

<https://www.visc.gov.lv/lv/media/19818/download?attachment>

Valsts izglītības
satura centrs

Trešā daļa – mutvārdu runa

Temata izvēle

Runas **tematu skolēns var brīvi izvēlēties**, paturot prātā, lai: izvēlētais temats dotu iespēju **pilnvērtīgi pamatot tā aktualitāti**, izklāstā varētu **izmantot savu personisko pieredzi un paust attieksmi, viedokli**, sava viedokļa **pamatojumam izmantot kultūras/sabiedriskās dzīves faktus**, **atsaukties uz vismaz vienu literāru vai informatīvu tekstu.**

Tā kā personiskajam viedoklim, attieksmei un pieredzei ir liela nozīme runas saturā, **tematam vajadzētu būt skolēnam personiski nozīmīgam.**

Tas var būt saistīts ar skolēna interesēm, pētījumu tematu (ja skolēns ir izstrādājis ZPD), hobijiem, nākotnes karjeras nodomiem, spilgtiem kultūras un mākslas iespaidiem, globāli aktuāliem tematiem (ja skolēnam ir personiska pieredze saistībā ar kādu no tiem) u.c.

Valsts izglītības
satura centrs

Trešā daļa – mutvārdu runa

Darbs pie runas teksta

Runas sagatavošanas ieteicamie posmi ir:

temata izvēle,
runas plānošana un temata precizēšana,
faktu un tekstu atlase/precizēšana,
runas uzmetuma rakstīšana,
runas teksta pašvērtējums pēc vērtēšanas kritērijiem,
runas teksta uzlabošana,
runājot izmantojamā plāna/atslēgas vārdu izveide/atlase,
mutvārdu uzstāšanās mēģinājumi/runas ilguma koriģēšana vajadzības gadījumā.

Runas tekstu ieteicams vispirms sagatavot rakstiski.

Rakstiski sagatavotais teksts nekādā gadījumā nav jāapgūst vārds vārdā no galvas, taču tas var kalpot par labu pamatu pārdomāta runas satura izstrādei.

Pēc tam skolēnam jāiemācās brīvi sniegt savu mutvārdu runu, izmantojot plānu/atslēgas vārdus, nevis cenšoties to atcerēties mehāniski.

Valsts izglītības
satura centrs

Trešā daļa – mutvārdu runa

Atbildes uz jautājumiem

Pēc skolēna monologa intervētājs ar uzdod viņam divus atvērtos jautājumus, pēc katra no tiem sagaidot no skolēna izvērstu atbildi. Intervētājs, klausoties skolēna runu izlemj, kādus 2 jautājumus konkrētajam skolēnam uzdot (skat.37.slaidu).

Jautājumi skolēnam **NAV** iepriekš zināmi.

Skolēnam jācenšas uz tiem atbildēt izvērsti, precīzi un skaidri, brīvi pamatojot savu viedokli, attieksmi un vērtējumu.

Atbildēs uz jautājumiem tiks vērtēta jautājuma izpratne (**skolēns atbild tieši uz uzdoto jautājumu**, nevis apmēram par kaut ko tuvu tam vai pat par ko citu) un prasme izteikties, sniedzot izvērstu atbildi, tajā izmantojot savu pieredzi un/vai paužot attieksmi.

Atbildēs netiks vērtētas skolēna zināšanas par tematu (skolēna atbilde, ka viņš nezina kādu intervētāja jautātu papildinformāciju, kam seko pamatojums/attieksme pietiekami plašā, brīvā formulējumā, ir pieņemama atbilde, par ko netiek samazināts vērtējums).

Valodas kultūra (vārdu krājums un gramatika), mutvārdu atbildēs ietekmēs kopējo vērtējumu par visu mutvārdu atbildi (monologs + atbildes uz jautājumiem) šajā kritērijā.

Valsts pārbaudes darbu programmas:

<https://www.visc.gov.lv/lv/media/19818/download?attachment>

Metodiskie ieteikumi, gatavojoties 2022./2023. mācību gada eksāmenam latviešu valodā 9.klasei:

https://registri.visc.gov.lv/vispizglitiba/eksameni/dokumenti/metmat/met_iet_9_kl_2023.pdf

Valsts izglītības
satura centrs

Paldies!
Lai izdodas!

Ineta Smilga
Valsts izglītības satura centra
Vērtēšanas un analītikas departamenta
Vispārējās izglītības pārbaudījumu nodaļas vecākā eksperte
ineta.smilga@visc.gov.lv

2023.gada 7.martā

